

LBRIS

We know
books

Julio Cortázar

Ocolul zilei în optzeci de lumi

Traducere din limba spaniolă
de Marin Mălaicu-Hondrari

EDITURA
ART

Cuprins

Vara pe dealuri	15
Câțiva Jules în acțiune	24
Despre sentimentul de a nu fi pe de-a-ntregul	31
Subiect pentru Sfântul Gheorghe	43
O gravă problemă argentiniană: Dragă prietene, stimată sau numele pur și simplu	47
Despre seriozitate la priveghi	50
Tot despre seriozitate și alte priveghiuri	53
Pentru o antropologie de buzunar	59
The smiler with the knife under the cloak	65
Despre senzația de fantastic	68
Aș putea dansa până și cu un scaun, zise Isadora	77
Un Julio vorbește despre altul	83
Crește criminalitatea infantilă în Statele Unite	89
Despre modalitatea de a călători de la Atena la Capul Sunion	93
Dialog cu maorii	100
Clifford	108
Noți prin ministerele Europei	111
Despre o altă mașinărie celibatară	119
Gardel	132
Nu există surd mai mare decât cel care	137
Omul e sătul de schimbat lumea	168
Louis, cronopiu enorm	178
Întoarcerea la pian a lui Thelonious Monk	186
Pentru a ajunge la Lezama Lima	202

Relații suspecte	250
Anotimpul mâinii	270
Mormântul lui Mallarmé	276
Rara avis	278
Înconjurul zilei în lumea a treia	280
Întâlniri amânate	285
Nobila artă	289
Mângâierea cea mai profundă	295
Despre gestul de a-ți duce arătătorul la tâmplă și de a-l mișca de parcă ai înșuruba și deșuruba	306
Melancolia geamantanelor	331
Călătorie într-o țară de cronopi	338
Morelliana, pentru totdeauna	345
Căsuța cameleonului	349

Grupul Editorial ART

Comenzi – Cartea prin poștă

C.P. 4, O.P. 83, cod 062650, sector 6, București

tel.: (021) 224.01.30, 0744.300.870, 0721.213.576;

fax: (021) 369.31.99

Comenzi – online

www.editura-art.ro

PASSEPARTOUT

Titlul acestei cărți i-l datorez tizului meu, iar lui Lester Young¹ îi datorez libertatea de a-l modifica fără să ofensez în vreun fel saga planetară a lui Phileas Fogg. Într-o noapte în care Lester umplea cu fum și ploaie melodia *Three little words*,² am simțit mai puternic ca oricând efectul monștrilor sacri ai jazzului, acea improvizație care continuă să rămână fidelă tocmai temei pe care o refuză, o transformă și o scoate la lumină. Cine va uita vreodată intrarea imperială a lui Charlie Parker³ în *Lady, be good*? Acum Lester alegea doar profilul, aproape absența temei, evocându-l așa cum poate că antimateria evocă materia, și m-am gândit la Mallarmé și la Kid Azteca, un boxer pe care l-am cunoscut prin anii 1940 la Buenos Aires, și care, în fața mișcărilor haotice ale adversarului său din seara meciului, arăta o absență perfectă, bazată pe eschive aproape imperceptibile, trasând goluri în care loviturile jalnice ale adversarului său se pierdeau precum loviturile bezmetice a opt gheparzi. Mai

¹ Lester Willis Young (27 august 1909 – 15 martie 1959) cântăreț american de jazz și saxofonist american. (N. red.)

² Cântec semnat de Harry Ruby și Bert Kalmar din anii '30. Melodia va da titlul filmului apărut în 1950, care spune povestea celor doi celebri artiști, rolurile lor fiind interpretate de Fred Astaire și Red Skelton. (N. red.)

³ Charles „Charlie” Parker Jr. (29 august 1920 – 12 martie 1955) saxofonist, compozitor și interpret de muzică jazz american. (N. red.)

PHILEAS FOGG

mult, se întâmplă că prin intermediul jazzului ies mereu la lumină, mă desprind din cleștii identicului și câștig mai multă atenție și o simultaneitate înfoiată, o participare care în acea noapte a lui Lester era un du-te-vino de fărâme de stele, de anagrame și palindromuri care, la un moment dat, mi-am amintit, inexplicabil, de tizul meu și brusc au apărut Passepartout și frumoasa Aouda și a avut loc înconjurul zilei în optzeci de lumi, pentru că la mine analogia funcționează

ca schema melodică la Lester, pe care o ducea pe cealaltă față a covorului, acolo unde aceleași fire și aceleași culori sunt altfel urzite.

Tot ceea ce continuă vine, în măsura în care e posibil, (nu reușești întotdeauna să scapi de un cancer cotidian pe care l-ai purtat cu tine timp de cincizeci de ani) din acea atenție, ca un burete prin care intră și ies încontinuu peștii memoriei – fulminante alăturări de timpuri și stări și materii pe care seriozitatea –, această doamnă căreia i se dă prea multă atenție, le-ar considera ireconciliabile. Mă amuz gândindu-mă la această carte și la efectele ei asupra doamnei pomenite, cam așa cum cronopiul Man Ray se gândea la fierul lui de călcat, plin de cuie, și la alte obiecte exemplare, atunci când spunea: „În niciun caz nu trebuie confundate cu pretențiile estetice sau cu virtuozitatea artistică așteptate de obicei de la operele de artă. Firește“, adăuga cucuveaua noastră gândindu-se la doamna sus-menționată, „vizitatorii expoziției mele rămâneau stupefiați și nu îndrăzneau să se amuze, căci o galerie de artă e considerată un sanctuar unde nu se glumește cu arta.“[☞]

Și nu îndrăzneau să se amuze. Man Ray, cât ți-ar fi plăcut să ascuți ce mi s-a dat mie ocazia să aud cu câte luni în urmă, la Geneva, în centrul vechi, într-o galerie în care era omagiat dadaismul. Era expus chiar fierul tău de călcat plin de cuie și, în timp ce doamna amintită îl contempla cu un respect glacial, două fete, una roșcată și alta blondă, purtau următorul dialog exemplar:

— De fapt, nu e chiar atât de diferit de fierul meu de călcat.

— Cum adică?

— Așa bine, cu ăsta te înțepi, cu al meu te arzi.

[☞] Man Ray, *Autoportrait*.

JULES VERNE

Sau, ca să ne întoarcem la Lester, atunci când un critic muzical, la fel de serios ca doamna noastră, l-a întrebat care ar fi profundele rațiuni estetice care l-au făcut să înlocuiască tobele cu saxofonul tenor, Lester i-a răspuns: „Bateria are un efect foarte limitat. Degeaba te uiți la cele mai mișto tipe de

pe ring, că până termini de adunat tobele, nu mai e niciuna liberă.“

Bănuiesc că s-a observat deja că pe aici plouă cu citate, iar asta încă nu e nimic pe lângă ce urmează. Vor fi cam peste tot. În cele optzeci de lumi din înconjurul zilei mele există porturi, hoteluri și paturi pentru cronopiu, mai mult, a cita înseamnă să te citezi, au spus-o deja și au făcut-o mai mult de patru, cu diferența că pedanții citează pentru că dă bine, iar cronopii pentru că sunt îngrozitor de egoiști și vor să-și acapareze prietenii, cum fac eu cu Lester și Man Ray și cu cei care vor urma. Robert Lebel, de exemplu, care descrie perfect această carte atunci când zice: „Tot ce vedeți în această încăpere, sau, mai bine zis, în această magazie, a rămas de la foștii locatari; așadar, nu veți vedea ceva demn de băgat în seamă care să-mi aparțină, dar prefer aceste instrumente ale întâmplării. Diversitatea naturii lor mă împiedică să mă limitez la o cercetare unilaterală și, în acest laborator, ale cărui bunuri le cercetez sistematic și, bineînțeles, în sens contrar celui natural, imaginația mea este mai puțin expusă supunerii.“[☞] Mie, cu siguranță, mi-ar fi trebuit mai multe cuvinte.

Personajul care vorbește prin gura lui Lebel este nimeni altul decât Marcel Duchamp. În maniera lui de a stârni o realitate mai îmbelșugată – semănând praf, de exemplu, sau creând unități de măsură pentru sistemul, nu mai convențional decât altele, de a lăsa o bucată de sfoară să cadă pe o suprafață colorată pentru ca apoi să fie respectată lungimea și desenul pe care aceasta îl trasează – se adună aici ceva ce n-aș putea preciza, dar care poate va reuși să *se exprime*, să reiasă din toate astea. Mă refer la un sentiment de substanțialitate, la trăirea care lipsește din atâtea cărți de-ale noastre, când „a scrie“ și „a respira“ (în înțelesul hindus al respirației, văzută ca

[☞] Robert Lebel, *La double vue*.

sufly și răsufly a ființei universale) nu mai sunt două ritmuri diferite. Ceva asemănător cu ce încerca să spună Antonin Artaud: „...vorbesc despre acea pârțicică de viață gânditoare, în stare brută – care încă nu a ajuns la cuvânt, dar ar putea, dacă ar fi necesar –, fără de care sufletul nu poate trăi, iar viața e ca și cum nu ar mai fi deja.”[☞]

Și tot așa – optzeci de lumi și în fiecare dintre ele alte optzeci și în fiecare... – prostii, cafea, informații precum acelea care au dat o oarecare faimă cărții *Les admirables secrets d'Albert le Grand*, cum ar fi aceea că *dacă un om îl mușcă pe altul în timp ce mănâncă linte, mușcătura e incurabilă*, sau minunata formulă

Pentru a face o fată să danseze în cămașă

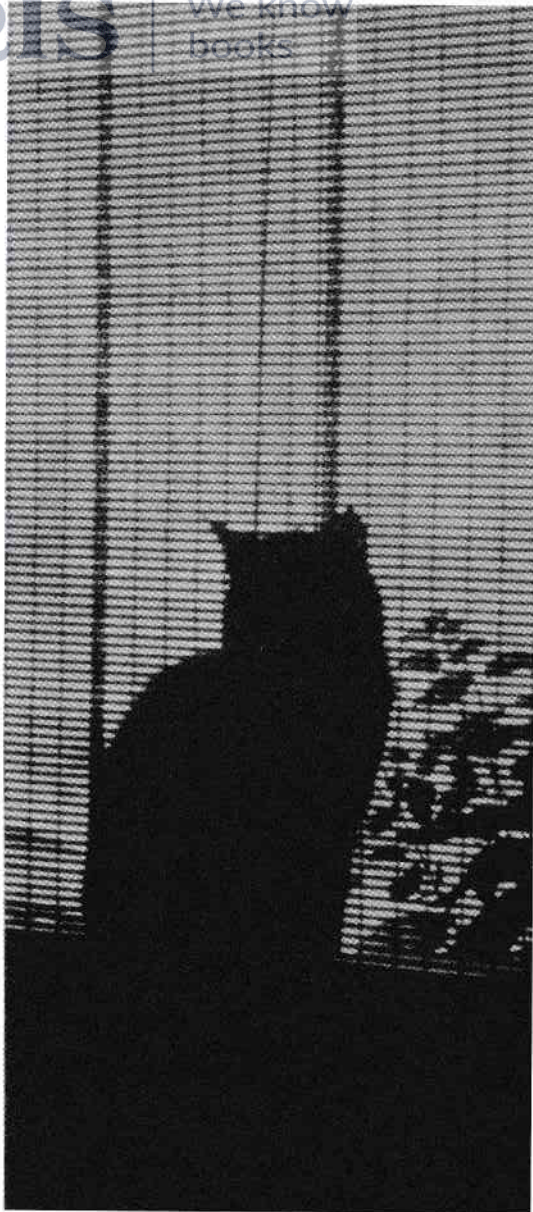
Luați măghiran, oregano, cimbru sălbatic, verbină, frunze de mirt, laolaltă cu trei frunze de nuc și trei tulpini mici de molură, toate culese în noaptea de Sfântu' Ioan Botezătoru, în iunie, înainte de răsăritul soarelui. Și după ce sunt ținute la uscat, măcinate și trecute printr-o sită deasă de mătase, dacă sunteți gata să puneți farmecele în aplicare, suflați pulberea în aer acolo unde se află fata, sau convingeți-o să inspire ca pe firimiturile de tutun, iar efectul va fi imediat. Un celebru autor adaugă că efectul este cu atât mai sigur dacă îndrăzneța faptă este dusă la bun sfârșit într-un loc unde ard lămpi cu seu de iepure de câmp și de țap tânăr.

E o formulă pe care o voi tot încerca în aceste văi din Provența, unde își răspândesc parfumul toate aceste ierburi, ca să nu mai vorbim de fete. Și poeme, cred, care se plâng că sunt date uitării, poate pe bună dreptate, dar asta nu se știe niciodată, și un aer, un ton pe care l-aș vrea ca în

[☞] Antonin Artaud, *L'ombilic des limbes*.

Dimanche m'attend al marelui Audiberti și în *The Unquiet Grave* și în atâtea pagini din *Le paysan de Paris*, apoi Jean, păsărarul, care m-a smuls din adolescența mea idioată, de Buenos Aires, pentru a-mi spune ceea ce Jules Verne îmi repetase de atâtea ori, fără ca eu să pricep cu totul: există o lume, există optzeci de lumi în fiecare zi; există Dargelos și Haterras, Gordon Pym, există Palinuro, există Oppiano Licario (necunoscut, nu-i așa?, dar vom vorbi și de cronopiul Lezama Lima și de asemenea, într-o bună zi, de Felisberto și de Maurice Fourré) și, mai ales, există gestul de a împărți o țigară și o plimbare prin cele mai ascunse zone din Paris sau din alte lumi. Dar ajunge, v-ați făcut o idee despre ce vă așteaptă, așadar să spunem precum marele Macedonio Fernández: „Mă feresc să asist la finalul scrierilor mele, de aceea le termin înainte.”

THEODOR W.
ADORNO

Vara pe dealuri

Azi-noapte, am terminat de înșăilat colivia pentru episcopul de Evreux, m-am jucat cu motanul Theodor W. Adorno și am descoperit pe cerul din Cazeneuve un nor singuratic care m-a dus cu gândul la tabloul lui René Magritte, *La bataille de l'Argonne*. Cazeneuve e un sătuc care se întinde pe dealurile de la poalele munților Luberon și când bate mistralul, șlefuiind aerul și imaginile, îmi place să-l privesc din casa mea din Saignon și să-mi închipui că toți locuitorii își încrucișează degetele de la mâna stângă sau își pun o bonetă de lână, de culoare violet, cu atât mai mult astă-noapte, când acel extraordinar nor Magritte m-a făcut nu doar să-mi întrerup încarcerarea episcopului, ci și plăcerea de a mă tăvăli prin iarbă cu Theodor, o activitate pe care amândoi o punem mai presus de aproape orice altceva. Pe cerul incisiv din Provența, încă însorit la nouă seara și cu luna la ultimul pătrar, norul Magritte se afla suspendat exact deasupra satului Cazeneuve și am simțit încă o dată că biata natură imita arta nespus de vie și că acel nor plagia suspendarea vitală, întotdeauna amenințătoare la Magritte și forțele nebănuite ale unui text scris de mine, în urmă cu mulți ani, publicat numai în franceză, care spune așa:

O manieră simplă de a distruge un oraș

Se așteaptă ca un uriaș nor cumulus, care stă ascuns în iarbă, să poposească deasupra plictisitorului oraș. Apoi se trage cu săgeata pietrificatoare, norul se face marmură, iar restul nu mai merită pomenit.

Soția mea, care știe că am de scris la o carte, din care până acum eu am clar doar dorința de a o scrie și titlul, se uită la mine peste umărul meu și, citind, mă întrebă:

— Va fi o carte de memorii? Așadar, arteroscleroza a început deja să se manifeste? Și unde o să pui colivia episcopului?

Îi răspund că la vârsta mea arterele și-au început cu siguranță vitrificarea lor tainică, dar amintirile nu se vor repezi să cadă în narcisismul care însoțește andropauza intelectuală și că se vor baza pe norul lui Magritte, pe motanul Theodor W. Adorno și pe o conduită, descrisă, mai bine decât oricine, de Felisberto Hernández, în *Tierras de la memoria*, (nu *de la memorias*), când descoperă că ideile lui oscilează întotdeauna între infinit și strănut. Cât despre colivie, încă n-am sfârșit de-al închide pe episcop, care, de fapt, e o mătrăgună, și vom vedea unde o să-i atărnăm acest infern oscilant. Casa noastră e destul de mare, iar eu am luptat mereu împotriva pornirii mele de a umple golul, pe când soția mea face exact contrariul, ceea ce conferă relației noastre încă unul dintre multele ei aspecte înflăcărâte. Dacă ar fi după mine, aș atârna colivia episcopului în mijlocul salonului, pentru ca mătrăguna episcopală să ia parte la ritmurile verii noastre, ne-ar vedea bând maté la cinci după-amiaza și cafea la ceasul norului lui Magritte, fără să mai punem la socoteală întortocheata luptă împotriva tăunilor și a păianjenilor. Draga mea María Zambrano, care apără cu mult drag diversele

întruchipări ale lui Arachne, mă va ierta dacă-i voi spune că în această după-amiază am aplicat un pantof și o greutate de șaptezeci și cinci de kilograme unui păianjen negru, care voia să mi se strecoare pe cracul pantalonilor, manevră prin care am reușit să-l descurajez vizibil. Bineînțeles că rămășițele păianjenului fac deja parte din hrana destinată episcopului de Evreux, hrană care se adună într-un colț al coliviei, unde un capăt de lumânare scoate la iveală bucățele de sfoară, chiștoace de Gauloises, flori uscate, melci și încă o grămăjoară de ingrediente care ar merita atenția pictorului Alberto Gironella, chiar dacă episcopul și colivia i s-ar părea o treabă făcută de un amator. Oricum, nu voi putea atârna colivia în salon; ca norul peste satul Cazeneuve, ar sta suspendată amenințător deasupra mesei mele de lucru. Deja l-am închis pe episcop: cu două chei franceze, am înnodat lațul de fier care îi strânge gâtul și i-am lăsat un singur punct de sprijin pentru piciorul drept. Lanțul care susține colivia scârțâie de fiecare dată când se deschide ușa camerei mele, și îl văd pe episcop din față, apoi din profil, alteori din spate; lanțul fixează colivia într-o singură poziție. Când se face ora mesei, aprind capătul de lumânare, umbra episcopului se proiectează pe pereții văruiți; bucata de mătrăgună se retrage și mai mult în umbră.

Cum în Saignon sunt puține cărți, doar cele optzeci sau o sută pe care le citim în timpul verii, plus cele cumpărate de la librăria Dumas atunci când coborâm până în Apt, în zilele de piață, îmi lipsesc referințele despre episcop, așa că nu știu dacă era liber sau în lanțuri în colivie. Dacă mă gândesc la episcop, prefer să-l țin legat de gât, deși tratamentul acesta mă neliniștește când e vorba de mătrăgună. Problema mea e mai dificilă decât cea a lui Ludovic al XI-lea, căci el avea doar o problemă episcopală; eu am un